

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет

Кафедра конституційного,
адміністративного та фінансового
права

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні проблеми господарського права»

на тему:

**„Укладення господарського договору: проблемні аспекти
правового регулювання”**

Студентки 1 курсу групи ПРм - 12
Галузь знань 0304 «Право»
Спеціальність 8.03040101 «Правознавство»
Райчук Ю.О.
Керівник: д.ю.н., проф. Гречанюк С.К.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

ТЕРНОПІЛЬ – 2016

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ПРАВОВА ПРИРОДА ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ	6
1.1. Етапи становлення інституту господарського договору.....	6
1.2. Поняття та загальна характеристика господарського договору	7
1.3. Особливості господарських договорів у порівнянні з цивільно-правовими та адміністративними договорами.....	10
РОЗДІЛ 2 ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРІВ ТА ЇХ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ	14
2.1. Умови укладання господарських договорів	14
2.2. Способи укладання господарських договорів.	17
2.3. Порядок укладання господарських договорів	21
2.4. Проблематика укладання господарських договорів.....	27
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31

ВСТУП

Актуальність теми. Усі ділові взаємовідносини між суб'єктами господарювання регламентуються законодавством і тими умовами, які вони передбачили в договорах. Успіх всього комерційного заходу часто залежить від того, як такий договір укладено й оформлено. Сьогодні, коли у народному господарстві України функціонують суб'єкти господарювання різних форм власності та організаційно-правових форм, окремі із них спеціально включають в договір положення, у якому інтереси суб'єкта господарювання, якому направлено проект договору, будуть ущемлені з найнесподіванішого боку. Часто в проектах договорів спеціально включається двозначність, розмитість фраз, нечіткість.

Із формуванням України як держави з соціально-орієнтованою ринковою економікою надзвичайно гостро постало питання створення законодавства, яке б регулювало відносини у сфері господарювання. Серед положень господарського та цивільного права значне місце посідають норми, які покликані регулювати договірні відносини у сфері господарювання, оскільки роль таких договорів постійно зростає.

Створення гармонійної та ефективної системи господарського законодавства – один з найважливіших напрямів розвитку правової системи України в умовах становлення соціально орієнтованої ринкової економіки. Оскільки одним з головних завдань господарського законодавства є координація дій суб'єктів господарювання, нормам, що регулюють договірні відносини у сфері господарювання, має належати чільне місце в системі господарського права.

Договірній роботі приділяли увагу вчені-юристи О.М. Вінник, В.М. Гайворонський, С.Ф. Домбровський, В.А. Жушман, Н.О. Саніахметова, Р.О. Стефанчук, В. Титаренко та інші. Але зазначені вчені приділяли увагу цій темі в основному в науково-теоретичних аспектах..

Метою роботи є висвітлення питань діяльності суб'єктів господарювання при підготовці, укладенні договорів з науково-практичної точки зору, внесення окремих рекомендацій щодо укладання надійних договорів.

Завданнями є:

- дослідити сутність господарського договору та визначити його місце в системі зобов'язальних відносин;
- проаналізувати порядок укладення попереднього господарського договору та загальний порядок укладення господарського договору, а також особливості укладення окремих видів господарських договорів;
- дослідити правове регулювання виконання господарських договорів;
- сформулювати конкретні висновки та пропозиції щодо удосконалення правового регулювання укладення і виконання господарських договорів.

Об'єктом дослідження є норми права які регулюють договірні відносини в господарському праві України.

Предметом дослідження є система чинного національного законодавства та міжнародно-правові акти, що регулюють укладення та виконання господарських договорів, існуюча юридична практика, національні та іноземні наукові джерела.

Практичне значення результатів дослідження полягає у можливості їх використання: в науково-дослідних цілях – для подальшої теоретичної розробки та удосконалення положень науки щодо договірних відносин; у законотворчій діяльності – для вдосконалення національного законодавства щодо регулювання господарських та цивільних договірних відносин; у навчальному процесі – при підготовці підручників, навчальних посібників та навчально-методичних матеріалів з господарського, цивільного та договірного права.

При написанні роботи були використанні чинні нормативно-правові акти, навчальна та наукова література, а також періодичні джерела, що визначають мету та завдання дослідження.

Курсова робота складається із вступу, двох взаємопов'язаних між собою

розділів та висновку. В кінці роботи наводиться список використаних джерел.

Курсова робота розміщена на 32-ти сторінках.

РОЗДІЛ 1

ПРАВОВА ОСНОВА ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ

1.1 Етапи становлення інституту господарського договору

Розглядаючи історичні етапи становлення теорії та правового регулювання господарського договору, можна зазначити, що науковці радянського та сучасного періодів становлення господарського договору пов'язують з початком 20-х років ХХ століття.

У становленні теорії права та законодавства про господарські договори слід виділяти п'ять етапів:

- перший – до початку 20-х років ХХ століття, коли зародилася теорія господарського договору як специфічного виду цивільного договору (Першим етапом у розвитку господарських договорів слід назвати дорадянський період, оскільки поняття “торгова угода” вже на цьому етапі широко застосовувалося для регулювання схожих з господарськими відносин);

- другий – з початку 20-х років до 1938 р., коли господарський договір переважно розглядався як інститут господарського права;

- третій – з 1938 р. до середини 50-х років ХХ століття, коли господарський договір став розглядатися як інститут цивільного права;

- четвертий – з середини 50-х років до кінця 80-х років ХХ століття, коли почала відновлюватися теорія господарського договору як інституту господарського права;

- п'ятий – з кінця 80-х років ХХ століття, коли господарський договір як інститут господарського права почав закріплюватися нормативно і перейшов на якісно новий рівень [7, с. 132-134].

Особливості правового регулювання господарських відносин залежать у першу чергу від рівня економічних відносин у суспільстві, і тому на кожному етапі економічного розвитку існує лише необхідне для регулювання право.

1.2 Поняття господарського договору

Господарський договір є основною формою реалізації господарських зобов'язань, а його роль зводиться до регулювання товарно-грошових відносин учасників господарського обігу. Особлива юридична природа, своєрідні юридичні риси, що характеризують господарські договори як особливу категорію і особливий договірний тип, вирізнялись у науці давно. Не нова також ідея кодифікації норм, що регулюють господарсько-договірні відносини в межах єдиного кодексу[9, с.37]. Дані питання давно є предметами численних дискусій, а тому не слід вважати, що вони виникли тільки з набранням чинності з 01.01.2004 р. двох нових кодексів, ГК і ЦК України.

Понад усе, термін «господарський договір» вперше був використаний ще в 1930 р. в нормативних актах, прийнятих у зв'язку з проведенням кредитної реформи, яка була орієнтована на укріплення госпрозрахунку на підприємствах (в організаціях) і у відносинах між ними. Протягом тривалого часу цей термін використовувався в законодавчих актах рідко[7, с. 137].

Незважаючи на те що за роки незалежності України було прийнято низку законодавчих актів, які певною мірою регулюють і договірні відносини у сфері господарювання, господарське законодавство в цій частині потребує вдосконалення.

Правове регулювання господарських договорів в Україні здійснюється Господарським Кодексом України, який набув чинності 01 січня 2004 р., а також :

- а) загальними статтями Цивільного кодексу про зобов'язання, договір, зобов'язання, що випливають з договорів;
- б) спеціальними статтями Цивільного кодексу про майнові відносини між суб'єктами (підприємствами, установами, організаціями), у разі, якщо вони не суперечать положенням господарського законодавства України [1].

Сучасний стан договірного права України характеризується розбіжністю та суперечливістю, які існують у положеннях Цивільного та Господарського кодексів та інших актів законодавства у регулюванні договірних відносин, що,

в свою чергу, негативно відображаються на практиці його застосування. У зв'язку з цим у процесі розвитку договірного права України зростає значення різних за характером і нерідко суперечливих тенденцій.

Господарський договір в умовах ринкової економіки є основним засобом організації відносин між суб'єктами господарювання та важливим інструментом правової організації господарського життя суспільства в цілому. Він є однією із найбільш поширеніших підстав виникнення договірних господарських зобов'язань як гнучкий правовий регулятор дає змогу враховувати специфіку окремого господарського зв'язку та узгоджувати його із загально нормативним режимом правового регулювання господарських відносин. Об'єктивна необхідність господарського договору обумовлена господарським інтересом. Суб'єкти господарської діяльності при цьому мають право і утворюють для себе певні норми і правила взаємовідносин. Разом з цим, в умовах ринкового конкурентного середовища, яке сформувалося в Україні набуло широкого розповсюдження укладення господарських договорів на біржах, аукціонах, конкурсах, але ці питання висвітлено не достатньо[4, с. 483].

Термін «господарський договір» широко використовується в юридичній літературі та в господарській практиці, звичайно, на основі його порівняння з цивільно-правовим договором та використовується у таких значення:

- а) як угода (правочин), що породжує права та обов'язки учасників господарських відносин;
- б) як зобов'язання сторін (учасників господарських відносин), що ґрунтується на укладеній ними угоді;
- в) як правовий документ, в якому фіксується факт угоди та зміст зобов'язання сторін.

На думку О.В. Старцева, поняття господарського договору виступає у двох аспектах:

- 1) під поняттям «договір» розуміються правовідносини, що виникають із договору як юридичного акта; 2) мається на увазі правовий документ, яким зафіксовано виникнення договірного зобов'язання з волі його учасників.

Господарський договір - це зафіксовані в спеціальному правовому документі на

підставі угоди зобов'язання учасників господарських відносин (сторін), спрямовані на обслуговування (забезпечення) їх господарської діяльності (господарських потреб), що ґрунтуються на оптимальному врахуванні інтересів сторін і загальногосподарського інтересу[7, с. 138].

Господарський договір регулює правовідносини, які складаються у різних за змістом і характером сферах господарської діяльності, тому зміст, порядок укладання та розірвання господарського договору залежить від змісту та характеру господарської діяльності.

Отже, під господарським договором слід розуміти нормативно закріплена домовленість, укладена за встановленим змістом та формою, між суб'єктами господарювання, суб'єктами господарсько-організаційних повноважень, не господарюючими суб'єктами – юридичними особами, спрямована на встановлення, зміну чи припинення прав і обов'язків, досягнення конкретної мети та забезпечується у випадку порушення можливістю застосування небажаних наслідків. Тобто, господарський договір є основним засобом організації відносин між суб'єктами господарювання, гнучким регулятором господарської діяльності та інструментом її планування, формою і засобом організації господарських зв'язків. Господарський договір є формою вираження господарського зобов'язання. Йому притаманний особливий суб'єктивний склад, специфіка діяльності суб'єктів господарювання, а також предмет і мета, для досягнення якої укладається цей договір.

1.3. Особливості господарських договорів у порівнянні з цивільно-правовими та адміністративними договорами.

Визначення сутності господарського договору, як правило, проводиться шляхом його порівняння з цивільним договором. Незважаючи на те, що науковці різних періодів розвитку теорії господарського договору по-різному ставилися до цього поняття, характерним для доведення своїх поглядів було використання саме такого порівняння.

Найважливішою ознакою, яка виділяється також законодавством, є особливий суб'єктний склад господарського договору. Оскільки відповідно до ст.179 ГК України господарсько-договірними зобов'язаннями є майново-господарські зобов'язання, які виникають між суб'єктами господарювання або між суб'єктами господарювання і негосподарюючими суб'єктами – юридичними особами на підставі господарських договорів, то для визнання договору господарським необхідно, щоб хоча б одна із сторін мала статус суб'єкта господарювання (господарські організації – юридичні особи або фізичні особи-підприємці).

Наступною важливою особливістю господарських договорів є їх мета – вони спрямовані на обслуговування господарської діяльності або досягнення господарських цілей. Щодо мети цивільно-правового договору, то вона є значно ширшою, оскільки норми цивільного права регулюють як відплатні, так і безвідплатні договори. Більшість цивільних договорів, як правило, не мають на меті обслуговування виробництва і здійснюються для задоволення особистих, домашніх та сімейних потреб[13, с. 234].

Важливою особливістю господарського договору також є значне обмеження свободи договору: наприклад, обов'язок укладення господарського договору у випадках державного замовлення або якщо сторона є визнаним монополістом на певному ринку товарів (ч.7 ст.181 ГК); дотримання державних фіксованих та регульованих цін (статті 189, 191 ГК) тощо.

Наведені відмінності не є вичерпними, але дають можливість віднести

договір до групи господарських.

Порівнюючи господарські та адміністративні договори, можна виділити такі головні відмінності між ними:

1) за сферою застосування: адміністративні договори укладаються для задоволення публічних інтересів; господарські договори укладаються для реалізації приватних інтересів; хоча в багатьох випадках вони зачіпають і публічні інтереси, наявність перших значно переважає і є визначальною;

2) за спрямованістю договору: господарські договори укладаються у сфері майнових відносин, а адміністративні – у сфері управлінських відносин;

3) за суб'єктним складом: обов'язковим суб'єктом господарського договору є суб'єкт господарювання, а адміністративні договори укладаються між суб'єктами владних повноважень.

РОЗДІЛ 2

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА УКЛАДЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

2.1. Умови укладання господарських договорів.

Господарський договір є основною правовою формою, що опосередковує суспільні відносини, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності. Так, відповідно до ч. 1 ст. 67 ГК відносини підприємства з іншими підприємствами, організаціями, громадянами в усіх сферах господарської діяльності здійснюються на основі договорів. Господарські договори укладаються за правилами, встановленими Цивільним кодексом України, з урахуванням особливостей, передбачених Господарським Кодексом, іншими нормативно-правовими актами щодо окремих видів договорів [2].

До процедури укладання господарського договору входить і визначення моменту, з якого цей договір вважається укладеним, тобто таким документом, що породжує для сторін визначені права і обов'язки. Договір вважається укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди щодо всіх істотних умов договору.

Згідно з ч. 4. ст. 179 ГК України при укладенні господарських договорів сторони можуть визначати зміст договору на основі вільного волевиявлення, коли сторони мають право на власний розсуд узгоджувати будь-які умови договору, які не суперечать законодавству [2].

Сторони можуть визначати зміст договору на основі примірного договору або на основі типового договору. Примірний договір рекомендується органом управління суб'єктам господарювання при цьому сторони мають право за взаємною згодою змінювати окремі умови чи доповнювати його зміст.

При укладенні договору на основі типового договору, затвердженого Кабінетом Міністрів чи іншим органом державної влади, сторони не можуть відступати від змісту типового договору, однак мають право конкретизувати його умови. Крім цього, сторони також можуть визначати свої права та обов'язки за

договором на підставі договору приєднання, який пропонується однією зі сторін для інших можливих суб'єктів, але ці суб'єкти при вступі до договору не мають права наполягати на зміні його змісту. Згідно з ч. 1 ст. 634 ГК договором приєднання є договір, умови якого встановлені однією із сторін у формулярах або інших стандартних формах, і який може бути укладений тільки шляхом приєднання іншої сторони до договору, який пропонується в цілому [2].

Зобов'язання суб'єктів господарювання, які забезпечують суб'єктів господарювання і негосподарюючих суб'єктів - юридичних осіб електроенергією, зв'язком, послугами різних видів транспорту, а у випадках, передбачених законодавством, також інших суб'єктів господарювання належать до числа публічних зобов'язань, а господарські договори, які укладаються в зазначених сферах, є публічними договорами. Такий суб'єкт господарювання не може відмовитись від укладання публічного договору за наявності у нього можливості надати споживачу відповідні послуги, товари або виконати певні роботи.

Умови договору, які визначені угодою сторін договору і які направлені на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, а також умови, які приймаються сторонами як обов'язкові відповідно до законодавства становлять зміст господарського договору. Господарський договір вважається укладеним у випадку, коли між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнута згода щодо всіх його істотних умов. Відповідно до ст. 180 ГКУ зміст господарського договору становлять умови договору, визначені угодою його сторін, спрямованою на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань, як погоджені сторонами, так і ті, що приймаються ними як обов'язкові умови договору відповідно до законодавства [5, с. 348].

Істотними умовами, згідно з ч. 2 ст. 180 ГК України, вважаються такі умови які необхідні і достатні для укладення договору, або умови, щодо яких на вимогу однієї із сторін повинна бути досягнута угода. Для того, щоб договір вважався укладеним необхідно узгодити всі його істотні умови. Пункт 2 ст. 180 ГК чітко вказує, що господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами у передбачених законом порядку та формі досягнута згоди щодо усіх його

істотних умов.

Все вищезазначене стосувалося господарських договорів, які відносяться до категорії консенсуальних, тобто таких, які вважаються укладеними після підписання самого договору як документу без здійснення фактичних дій, передбачених таким договором.

Щодо іншої категорії договорів – реальних, тобто таких, для укладення яких необхідно, крім підписання договору, ще й виконати певні дії (наприклад, передати майно) – для них буде інший момент укладення договору. Згідно з п. 2 ст. 640 ЦК, реальні договори вважаються укладеними з моменту фактичної передачі відповідного майна або здійснення визначеної дії, а не з моменту підписання договору[5, с. 348]

Відповідно до ч. 3 ст. 180 ГК сторони господарського договору при його укладенні повинні узгодити предмет, ціну та строк дії договору. Законодавством ці умови визначені як істотні і без досягнення угоди за цими умовами договір не може бути укладений. Без визначення того, що є предметом договору, неможливо укласти договір.

Умови про предмет повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент), кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги щодо їх якості. Вимоги щодо якості предмета договору визначаються обов'язковими для сторін нормативними документами, а якщо вони відсутні - в договірному порядку.

Ціна в господарському договорі встановлюється за домовленістю сторін. У випадках, встановлених законодавством, застосовуються ціни (тарифи, ставки), які встановлені або регулюються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування. Зміна ціни після укладення договору допускається лише у випадках і на умовах, які встановлені договором або законом, але зміна ціни в договорі після його виконання не допускається. За згодою сторін в господарському договорі можуть бути передбачені доплати до встановленої ціни за продукцію (роботи, послуги) вищої якості чи виконання робіт у скорочені строки порівняно з нормативними.

Якщо ціна буде визнана такою, яка порушує вимоги антимонопольно-конкурентного законодавства, антимонопольний орган має право вимагати від

сторін зміни умов договору щодо ціни.

Під строком дії господарського договору слід розуміти час, протягом якого існують господарські зобов'язання сторін, які виникли на підставі цього договору. На зобов'язання, які виникли у сторін до укладення ними господарського договору не поширюються умови укладення договору в тому випадку, якщо договором не передбачено інше. Закінчення строку дії господарського договору не звільняє сторони від відповідальності за порушення умов договору, яке мало місце під час дії договору [7, с. 136].

Окрему категорію складають господарські договори, які відповідно до законодавства підлягають нотаріальному посвідченню. Для таких договорів моментом укладення буде момент їх нотаріального посвідчення. А оскільки нотаріальне посвідчення полягає в тому, що договори після їх правової оцінки нотаріусом підписуються сторонами в присутності нотаріуса, то фактична дата укладення буде дата підписання договору сторонами в присутності нотаріуса.

Для деяких видів договорів законодавець вимагає їх державну реєстрацію. Причому державній реєстрації можуть підлягати як звичайні письмові договори, так і нотаріально посвідчені. Відповідно до п. 3 ст. 640 ЦК моментом укладення договорів, що підлягають державній реєстрації, є дата такої державної реєстрації. Причому, якщо законом вимагається нотаріально посвідчена форма договору, то у нотаріуса його необхідно посвідчити до моменту державної реєстрації.

Взагалі цивільне законодавство дає досить широкі можливості суб'єктам господарювання для самостійного вирішення деяких питань укладення договорів, зокрема, в вирішенні питання форми договору, від якого напряду залежить визначення моменту його укладення. Відтак, за нормами ст. 639 ЦК, якщо сторони домовились укласти договір у визначеній формі, то він вважається укладеним з моменту надання йому цієї форми, навіть якщо законом ця форма для даного виду договорів не вимагається. Виходячи з цього положення, якщо сторони домовилися укласти договір у письмовій формі, але для нього обов'язкова письмова форма законом не встановлена, то моментом укладення такого договору буде момент його підписання. Так само, якщо

сторони домовились свій господарський договір нотаріально посвідчити, але при цьому закон цього не вимагає, то моментом укладення такого договору буде його нотаріальне посвідчення [8, с.].

ГК звертає увагу ще на одну категорію господарських договорів. Йдеться про договори, які не можуть бути укладеними сторонами самостійно через певні переддоговірні спори. Питання їх укладення вирішує господарський суд. Пункт 2 ст. 187 ГК встановлює два варіанти визначення моменту укладення таких договорів: 1. день набрання чинності рішенням суду, яким вирішено питання щодо переддоговірного спору; 2. день укладення договору вказано в самому рішенні суду, яким вирішено питання щодо переддоговірного спору. Момент укладення господарського договору залежно від виду договору, його форми та інших чинників буде визначатися по-різному. Але точне його визначення необхідне, щоб встановити точку відліку часу, з якого у сторін договору виникають певні зобов'язання за таким господарським договором.

Отже, Господарський договір вважається укладеним, якщо між сторонами в передбачених законом порядку та формі досягнуто згоди щодо всіх його істотних умов. Істотними є умови, визнані такими за законом чи необхідні для договорів цього виду, а також умови, щодо яких на вимогу однієї зі сторін повинна бути досягнута згода. При укладенні господарського договору сторони зобов'язані в будь-якому разі погодити предмет, ціну і строк дії договору. Умови про предмет у господарському договорі повинні визначати найменування (номенклатуру, асортимент) та кількість продукції (робіт, послуг), а також вимоги до їх якості. Ціна в господарському договорі визначається в порядку, встановленому ГКУ, законами та актами Кабінету Міністрів України. За згодою сторін у господарському договорі може бути передбачено доплати до встановленої ціни за продукцію (роботи, послуги) вищої якості або виконання робіт у скорочені строки порівняно з нормативними [13, с. 236].

Строком дії господарського договору є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання сторін, що виникли на основі цього договору. Закінчення строку дії господарського договору не звільняє сторони від

відповідальності за його порушення, що мало місце під час дії договору [9, с. 38].

2.2. Способи укладання господарських договорів.

Укладання господарського договору – це нормативно закріплені взаємні дії господарських організацій, спрямовані на встановлення господарсько – договірних відносин та визначення зміст договірних зобов'язань [13, с.232].

Нормативне регулювання порядку укладання господарського договору спрямоване насамперед на створення й підтримку договірної дисципліни у сфері господарювання зокрема та правопорядку в економіці в цілому. Значна частина правопорушень в господарській діяльності пов'язана з порушеннями процесу встановлення і правового закріплення договірних відносин.

На сьогодні склалися і законодавчо закріплені такі способи укладання господарського договору: неконкурентний (загальний); конкурентний, який є двох видів: при конкуренції продавців і за умови конкуренції покупців.

Неконкурентний (загальний) спосіб укладання господарських договорів широко розповсюджений в господарській практиці, відомий законодавству здавна та достатньо глибоко досліджений в літературі.

Порядок укладання договору таким способом визначений ст. ст. 638 – 650 ЦК, а особливості щодо господарського договору ст. ст. 181–187 ГК.

Господарський договір за загальним правилом, відповідно до ст. 181 ГК, укладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками. Допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами тощо, а також шляхом підтвердження прийняття до виконання замовлень, якщо законом не встановлено спеціальні вимоги до форми та порядку укладення даного виду договорів.

Проект договору може бути запропонований будь-якою з сторін. У разі якщо проект договору викладено як єдиний документ, він надається другій стороні у двох примірниках. Пропозиція укласти договір називається офертою. Вона повинна бути достатньо визначена і виражати намір особи, що зробила

пропозицію, вважати себе такою, що уклала договір з адресом, який прийме дану пропозицію.

Офертою може бути проект договору, лист або будь-який інший документ, направлений з використанням різних способів зв'язку. У разі якщо проект господарського договору викладено як єдиний документ, він надається другій стороні у двох примірниках[13, с. 238].

Відповідно до вимог чинного законодавства України, існують два види оферти: оферта, що містить вказівку на строк для відповіді на неї (ст. 643 ЦК); оферта, що не містить вказівку на строк для відповіді на неї (ст. 644 ЦК).

Коли пропозицію укласти договір зроблено з зазначенням строку для відповіді, договір вважається укладеним, якщо особа, яка зробила пропозицію, одержала від іншої сторони відповідь про прийняття пропозиції протягом цього строку.

Особа, яка прийняла пропозицію, може відкликати свою відповідь про її прийняття, повідомивши про це особу, яка зробила пропозицію укласти договір, до моменту або в момент одержання нею відповіді про прийняття пропозиції.

Акцепт в межах строку нормально необхідного або означеного в оферті, означає укладення договору. Сторона, яка одержала проект договору, у разі згоди (акцепту) з його умовами оформляє договір відповідно до вимог частини першої цієї статті і повертає один примірник договору другій стороні або надсилає відповідь на лист, факсограму тощо у двадцятиденний строк після одержання договору [13, с. 236].

У разі досягнення сторонами згоди щодо всіх або окремих умов, зазначених у протоколі розбіжностей, така згода повинна бути підтверджена у письмовій формі (протоколом узгодження розбіжностей, листами, телеграмами, телетайпограмами тощо).

Більшість договорів укладаються за домовленістю сторін, які мають намір і бажання вступити в договірні відносини. Разом з тим, чинне законодавство України передбачає випадки, коли укладення договорів здійснюється не по вільному вибору сторін.

Договори за державним замовленням укладаються між визначеними законом суб'єктами господарювання - виконавцями державного замовлення та державними замовниками, що уповноважені від імені держави укласти договори (державні контракти), в яких визначаються господарські зобов'язання сторін та регулюються відносини замовника з виконавцем щодо виконання державного замовлення. Держава в особі Кабінету Міністрів України виступає гарантом за зобов'язаннями державних замовників.

Ухилення від укладання договору за державним замовленням є порушення господарського законодавства і тягне за собою відповідальність, передбачену ГК та іншими законами. Спори, пов'язані з укладанням договору за державним замовленням, в тому числі при ухиленні від укладання договору однієї або обох сторін вирішуються в судовому порядку. У такому разі відбувається укладення господарських договорів за рішенням суду (ст. 187 ГК).

Особливості укладення попереднього договору (ст. 635 ЦК) полягають у наступному: законом може бути встановлено обмеження щодо строку (терміну), в який має бути укладений основний договір на підставі попереднього договору; попередній договір укладається у формі, встановленій для основного договору, а якщо форма основного договору не встановлена, - у письмовій формі.

У ст. 182 ГК встановлено, що у разі якщо сторона, яка уклала попередній договір, одержавши проект договору від іншої сторони ухиляється від укладення основного договору, друга сторона має право вимагати укладення такого договору в судовому порядку.

Зобов'язання, встановлене попереднім договором, припиняється, якщо основний договір не укладений протягом строку (у термін) встановленого попереднім договором, або якщо жодна із сторін не направить другій стороні пропозицію про його укладення.

При укладенні господарського договору на основі вільного волевиявлення сторін проект договору може бути розроблений за ініціативою будь-якої із сторін у строки, погоджені самими сторонами (ст. 184 ГК). Укладення договору на основі вільного волевиявлення сторін може відбуватися

у спрощений спосіб або у формі єдиного документа, з додержанням загального порядку укладення договорів, встановленого ст. 181 цього Кодексу. Укладення господарських договорів на основі примірних і типових договорів повинно здійснюватися з додержанням умов укладання господарських договорів (ст. 179 ГК) не інакше як шляхом викладення договору у вигляді єдиного документа, оформленого згідно з вимогами статті 181 ГК та відповідно до правил, встановлених нормативно-правовими актами щодо застосування примірного або типового договору.

Організаційно-господарські договори, відповідно до ст. 186 ГК спрямовані на договірне оформлення організаційно - господарських зобов'язань переважно між не підпорядкованими господарюючими суб'єктами. Можуть здійснюватися учасниками господарських відносин як на основі вільного волевиявлення сторін, так і на основі примірних договорів, якщо укладання таких договорів передбачено відповідними нормативно-правовими актами.

Конкурентними способами укладення господарських договорів виступають наступні способи:

- 1) торги;
- 2) аукціони;
- 3) тендери.

Господарський договір у цьому випадку укладається з тим потенційним продавцем або виконавцем, який запропонував найбільш нижчу ціну за майно, яке необхідно придбати або яке необхідне для замовника робіт. При застосуванні конкурсу господарський договір укладається з тим із виконавців, який запропонував найкращий та найбільш ефективний спосіб виконання умов господарського договору[11, с. 42].

Відповідно до статті 185 ГК України до укладення господарських договорів на біржах, оптових ярмарках, публічних торгах застосовуються загальні правила укладення договорів на основі вільного волевиявлення, з урахуванням нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність відповідних бірж, ярмарків та публічних торгів.

2.3. Порядок укладання господарських договорів.

Загальний порядок укладення господарських договорів, викладений у статті 181, має відмінності від порядку укладення цивільно-правових договорів, визначеного в главі 53 ЦК.

Відповідно до ст. 181 ГК України загальний порядок укладення господарського договору складався зі стадій: проекту договору; протоколу розбіжностей; безпосереднього врегулювання розбіжностей. На кожній із стадій процес укладання договору міг бути завершений, якщо сторони дійшли згоди з усіх його істотних умов.

Договір визнається укладеним, якщо, між сторонами досягнуто згоди щодо його істоти (тобто тих, які визнані такими за законом або необхідні для договорів даного виду), а також всіх умов, щодо яких за заявою однієї з сторін повинно бути досягнуто згоди. Коли пропозицію укласти договір зроблено з зазначенням строку для відповіді, договір вважається укладеним, якщо особа, яка зробила пропозицію, одержала від іншої сторони відповідь про прийняття пропозиції протягом цього строку [19].

У випадку недосягнення такої згоди між сторонами, процес укладання договору переходив до наступної стадії загальний порядок укладання господарського договору складається з:

- стадії проекту договору;
- стадії протоколу розбіжностей;
- стадії безпосереднього врегулювання розбіжностей;
- стадії судового розгляду переддоговірного спору [11, с. 44].

На кожній з цих стадій процес укладення договору може бути завершений, якщо сторони дійшли згоди з усіх його істотних умов. У випадку недосягнення такої згоди між сторонами процес укладення договору переходить до наступної стадії.

На стадії протоколу розбіжностей фактичний склад (оферта — акцепт), достатній для визнання договору укладеним, доповнюється, оскільки до нього приєднується закінчення терміну, встановленого законом для спільного

врегулювання розбіжностей, і в цьому випадку договір вважається укладеним на умовах, запропонованих автором протоколу розбіжностей. Однак у сучасних умовах це правило не є універсальним через розширення сфери дії договорів, які укладаються вільною угодою сторін; відповідно, на розгляд суду переддоговірний спір може бути переданий за домовленістю сторін [11, с.44].

Врегулювання спору являє собою діяльність контрагентів з ліквідації розбіжностей та конфліктів, які виникають при укладанні господарського договору. Оскільки сторони, які спорять, не мають юрисдикційних повноважень, то спір не вирішується, а усувається з правовідносин шляхом погодження сторонами усіх умов договірної зобов'язання. Така угода може бути досягнута шляхом взаємних поступок, відмови однієї сторони від своїх домагань, прийняття оферентом пропозицій іншої сторони тощо [11, с. 43].

Договір є різновидом правочину, і до його форми застосовуються правила щодо форми правочину (ст. 205 ЦК).

Частина 1 ст. 181 встановлює вимоги щодо форми господарських договорів. За загальним правилом, господарські договори укладаються в письмовій формі, яка забезпечує визначеність позицій сторін щодо умов договору і сприяє з'ясуванню змісту договору. Законодавчою новелою є правило щодо обов'язкового скріплення печаткою договорів, що укладаються у вигляді єдиного документа.

Вимоги щодо письмової форми договорів закріплено в законодавчих актах, якими регулюються окремі види господарських договорів (зокрема, в ст. 15 Закону «Про страхування», ст.9 Закону «Про оренду державного і комунального майна», ст. 6 Закону «Про фінансовий лізинг», ст. 23 Закону «Про приватизацію майна невеликих державних підприємств (малу приватизацію)», ст. 27 Закону «Про приватизацію державного майна», ст. 6 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність») [11, с. 43].

Різновидами письмової форми є:

1) повна письмова форма, під якою розуміється як єдиний документ, так і комплект документів, що об'єднуються одним змістом договору. У випадках, передбачених законодавством (ст. 60 Повітряного кодексу, ст. 134 Кодексу

торговельного мореплавства України, статті 17, 23 Статуту залізниць тощо) застосовується спеціальна (стандартна) письмова форма

2) спрощена письмова форма у випадках, коли договір укладається шляхом обміну документами, що здійснюється поштою, телеграфом, телефонним, електронним та іншим зв'язком, або якщо договір укладається шляхом прийняття замовлення до виконання. При укладенні договору допускається використання сучасних засобів зв'язку, в тому числі електронних.

Якщо договір укладається у спрощеній формі, слід враховувати, що в документах, якими обмінюються сторони, мають міститися всі істотні умови договору певного виду [23].

Нотаріальне посвідчення господарських договорів є обов'язковим лише у випадках, зазначених у законодавстві, або за домовленістю між сторонами.

Спеціальними законодавчими актами передбачено обов'язкову державну реєстрацію господарських договорів певного виду, зокрема:

- договорів купівлі-продажу державного майна в процесі приватизації;
- договорів лізингу, якщо об'єктом лізингу є державне майно, або договір пайового лізингу передбачає залучення державних коштів, або для забезпечення виконання лізингового договору надаються державні гарантії;
- концесійних договорів тощо.

У коментованій нормі не міститься заборони щодо усної форми господарських договорів. Тому за відсутності спеціальних приписів щодо форми певного господарського договору може застосовуватися загальне правило ст. 206 ЦК: усно можуть вчинятися правочини, які повністю виконуються сторонами у момент їх вчинення, юридичній особі, що сплатила за товари та послуги на підставі усного правочину з другою стороною, видається документ, який підтверджує підставу сплати та суму одержаних грошових коштів.

Проект договору є офертою, яка адресована іншій визначеній стороні або сторонам у випадку укладення багатостороннього договору.

Проект договору або інший письмовий документ повинен виражати намір особи, яка зробила оферту, вважати себе зобов'язаною у разі прийняття останньої і містити всі істотні умови договору, укладення якого має на меті

автор проекту договору.

Зважаючи на те, що в сучасних умовах більшість господарських договорів укладається за вільним волевиявленням сторін, в якості оферента може виступити будь-яка сторона. Наслідком оферти, в тому числі і публічної, є те, що, коли конкретний адресат (або невизначене коло адресатів) оферти відізветься і в будь-якій формі висловить згоду укласти договір на зазначених в оферті умовах, договір слід вважати укладеним [10, с. 108].

Широко застосовуваною є практика розміщення пропозицій до укладання договорів через засоби масової інформації. Слід враховувати, що реклама або інші пропозиції, адресовані невизначеному колу осіб, є запрошенням робити пропозиції укласти договір, якщо інше не вказано у рекламі або інших пропозиціях (ст. 641 ЦК).

Якщо договір укладається у письмовій формі (у вигляді єдиного документа, або у спрощеній формі шляхом обміну документами, або підтвердженням прийняття замовлення до виконання), підписання адресатом запропонованого проекту договору без заперечень щодо його умов або надіслання іншого документа, слід вважати акцептом.

Щодо визначення моменту укладення договору, то, оскільки ГК не встановлює спеціального правила щодо моменту укладення договору, слід застосовувати норму ст. 640 ЦК, відповідно до якої договір є укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції.

Якщо для укладення договору необхідні також передання майна або вчинення іншої дії, договір є укладеним з моменту передання відповідного майна або вчинення певної дії (наприклад передачі вантажу для перевезення).

Якщо договір укладається у вигляді єдиного документа, в ньому мають бути відображені реквізити договору. Іноді законодавець припускається плутанини щодо визначення реквізитів договору, ототожнюючи їх з умовами договору. Відповідно до усталеної практики реквізитами договору є його назва (договір оренди, договір купівлі-продажу, договір поставки тощо), номер договору, його дата та місце укладення, поштові адреси сторін, банківські

реквізити (номер банківського рахунка, назва установи банку, її код (МФО), ідентифікаційні коди суб'єкта господарювання) [10, с. 111].

Сторона, яка одержала проект договору, може, виявивши свою волю на укладення запропонованого їй договору, запропонувати свою редакцію його окремих умов (за змістом коментованого пункту це може бути як істотна умова договору, так і звичайна або випадкова) або доповнити договір певними умовами. Прийняття запропонованого проекту договору із зауваженнями умовно можна назвати акцептом на інших умовах.

Проект договору та протокол розбіжностей є доказами вжиття заходів досудового врегулювання господарських спорів, вони є свідченням існування спору, який виник при укладанні договору і який сторони передають на вирішення господарського суду [10, с. 106].

Врегулювання розбіжностей та конфліктів, які виникають при укладанні господарського договору, є діяльністю контрагентів, спрямованою на формування змісту договору компромісним шляхом. Такий результат може бути досягнутий шляхом взаємних поступок, відмови однієї сторони від своїх домагань, прийняття оферентом пропозицій іншої сторони тощо.

Якщо сторонами самостійно врегульовано всі розбіжності, що виникли при укладанні договору, це має бути підтверджено у письмовій формі (у спосіб, передбачений коментованим пунктом). У цьому випадку умови договору фіксуються в комплекті документів: самому тексті договору, протоколі розбіжностей і протоколі узгодження розбіжностей (інших письмових документах).

Частина 7 ст. 181 ГК спрямована на захист у процесі укладання господарського договору інтересів економічно слабкішої сторони від можливих зловживань монопольним (домінуючим) становищем контрагентом (нав'язування таких умов договору, які ставлять контрагентів у нерівне становище, або додаткових умов, що не стосуються предмета договору, включаючи нав'язування товару, не потрібного контрагенту, встановлення монопольно високих або дискримінаційних цін (тарифів) тощо).

Відсутність згоди між сторонами щодо всіх істотних умов договору (як

тих, що визнані істотними за законом чи необхідні для договорів даного виду, так і тих, щодо яких на вимогу однієї із сторін повинна бути досягнута згода), включаючи випадки, коли було врегульовано не всі розбіжності, що виникли при укладанні договору, означає, що договір не відбувся [10, с. 107].

Отже, договір визнається укладеним, якщо, між сторонами досягнуто згоди щодо його істоти тобто тих, які визнані такими за законом або необхідні для договорів даного виду), а також всіх умов, щодо яких за заявою однієї з сторін повинно бути досягнуто згоди. Господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками (звичайна, або повна, письмова форма). У разі, якщо сторони не досягли згоди з усіх істотних умов господарського договору, такий договір вважається неукладеним (таким, що не відбувся). Якщо одна із сторін здійснила фактичні дії щодо його виконання, правові наслідки таких дій визначаються нормами цивільного законодавства про зобов'язання, що виникають внаслідок придбання або збереження майна за рахунок іншої особи без достатніх підстав.

2.4. Проблематика укладення господарських договорів.

Договір має не лише відповідати закону. Важливо, щоб керівник підприємства міг використовувати його як ефективний важіль для покращення показників роботи підприємства. Тому юрисконсульт здійснює організаційну роботу при проведенні договірної кампанії [5, с. 105].

Професійно складений договір багато в чому визначає не тільки успіх угоди, але й відшкодування збитків у разі порушення його умов [6, с. 19].

З метою належної організації роботи по укладенню господарських договорів, активної участі кожного заінтересованого структурного підрозділу при підготовці та укладенні договорів із заготівельними, постачальними, будівельними, транспортними та іншими організаціями, юридична служба разом з іншими службами розробляє проекти наказу (розпорядження, рішення, постанови) про порядок ведення договірної роботи [4, с. 124].

Як же укласти “надійний” договір? Яким він повинен бути? Насамперед, такий договір:

- укладений в інтересах суб’єкта господарювання, який є ініціатором його укладання;
- не порушує чинного законодавства та локальних правових актів;
- юридично надійно захищає інтереси суб’єкта господарювання, який є ініціатором укладання договору, а обов’язки контрагента по договору забезпечені його відповідальністю;

• у договорі відсутні пункти, які можуть тлумачитись неоднозначно. Наявність останніх у договорі становить загрозу всьому договору.

При укладанні договору слід дотримуватись таких основних правил:

- проект договору краще готувати самому ініціатору – суб’єкту господарювання, а не його контрагенту, тому що останній буде просто підганяти договір під свої інтереси;
- не слід підписувати договір, доки йому не надасть правову оцінку юрисконсульт або інша особа, яка надає правову допомогу, і не завізує його;
- формуючи умови договору, не можна допускати двозначності, нечіткості. Укладаючи договір, слід звернути увагу на те, щоб у ньому була

його назва (договір поставки, договір підряду та ін.), зазначені дата, місце підписання договору, найменування сторін, під яким вони зареєстровані у реєстрі державної реєстрації.

Необхідно також звернути увагу на назву посади, прізвища, ім'я, по батькові особи, що підписує договір, а також назву документа, з якого випливають її повноваження на підписання договору. Необхідно чітко уявляти хто перед вами, чи є в цієї особи, представника контрагента, право ставити свій підпис на той чи інший договір, укладати саме цей договір.

При укладанні договору слід перевіряти також: чи є на довіреності підпис керівника контрагента та чи скріплений підпис печаткою; дату, коли довіреність видана і на який термін вона діє.

ВИСНОВКИ

Таким чином, господарський договір є одним з видів договорів, що має свої характерні особливості. Зміст господарського договору становлять умови договору, які визначені угодою сторін, спрямованих на встановлення, зміну або припинення господарських зобов'язань. Строком дії господарського договору є час, впродовж якого існують господарські зобов'язання.

Що стосується порядку укладання господарських договорів, то укладання господарського договору – це зустрічні договірно–процедурні дії двох або більше суб'єктів господарювання із визначенням умов договору, вони викладаються у формі єдиного документа, підписаного сторонами та скріпленого печатками.

У нинішніх умовах особливо зростає роль договору як універсальної та найдоцільнішої форми опосередкування товарно-грошових відносин. У процесах роздержавлення і приватизації господарському договору належить чільне місце серед форм, які використовуються для подолання монополії державної власності (купівля-продаж державного майна через аукціони, конкурси, біржі тощо).

Проаналізувавши загальні положення господарських договорів в Україні, слід відмітити, що важливим їх недоліком виступає недосконале законодавство, а саме господарський кодекс України, який не надає загального визначення господарського договору. необхідно, в першу чергу для врегулювання цієї прогалини, ввести до господарського кодексу термін «господарський договір». слід відмітити, що не існує універсальної моделі договору, що визначала б положення, які мають міститись у договорі. Багато суб'єктів господарювання не звертають уваги на розділ про права та обов'язки сторін і не включають його до договору, що в результаті призводить до спірних питань. законодавство не регламентує, з яких саме розділів має складатись господарський договір, тому сторони, укладаючи його, мають обов'язково передбачити якомога більше умов його виконання. адже саме ці аспекти допоможуть уникнути багатьох проблем під час тлумачення та виконання умов договору. Безумовно, що на перший план також повинні виходити юридична грамотність і правова свідомість

учасників договірному процесу.

При укладанні, виконанні договорів їх сторонам слід дотримуватись принципу справедливого партнерства, не допускати обмеження прав та інтересів контрагента. Встановлювані в договорах права і обов'язки повинні відповідати чинному законодавству, забезпечувати поєднання інтересів сторін і не суперечити інтересам держави. Враховуючи те, що в сучасних умовах функціонують суб'єкти господарювання різних форм власності та організаційно-правових форм (приватні, державні, комунальні, фермерські, акціонерні, кооперативні та ін.), слід розробити положення про порядок укладання, зміни, припинення договорів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

I Законодавство

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.//Відомості Верховної Ради України: – 1996. – № 30. – Ст. 141;
2. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 року, із наступними змінами та доповненнями станом на 25.12.2015 р. / Відомості Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>;
3. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 року, із наступними змінами та доповненнями, станом на 25.12.2015 р. / Відомості Верховної Ради України (ВВР України) // [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>

II Монографічна та інша спеціальна література

4. Мілаш В.С. Господарське право: Курс лекцій: У 2 ч. – Ч. 1. – Х.: Право, 2008. – 496 с.
5. Несинова С. В., Воронко В. С., Чебикіна Т. С. Господарське право України. Навч. посіб. / за заг. ред. С.В. Несинової. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 564 с.
6. Луць В. Проблеми договірного регулювання майнових відносин за новим Цивільним та Господарським кодексами України// Українське комерційне право. – 2003. - №4. – С. 18-25
7. Беяневич О. Про види джерел господарського договірного права.//Бюлетень Міністерства юстиції України-2005. – № 10(48). – С.130-138
8. Подцерковний О.П. Ціна як умова господарського договору// Вісник господарського судочинства. – 2005. – №6. – С.144-151
9. Ніколенко Л., Лагуткіна Г. Особливості господарського договору як підстави виникнення господарських зобов'язань. Право України. - 2009. - №6. – С. 36-39.
10. Галюк В. Господарський договір: проблемні аспекти / В. Галюк // Вісник національної академії прокуратури України. - № 3. – 2010. – С.105-111;

11. Івашова І.П. Порядок укладення господарських договорів/ І.П. Івашова //Правовий вісник Української академії банківської справи. – № 2(11). –2014. – С.42-45;
12. Харченко Г.Г. Ознаки господарського договору / Г.Г. Харченко // Часопис Київського університету права. - 2011. – № 3. – С. 137-141;
13. Кравчук О.О. Деякі питання господарського договору щодо способів його укладення/ О.О. Кравчук // Держава і право. – 2011. – № 52. – С. 232-238.